

Amr, zâhid ve müttaki olduğu halde, kaderi reddetmesi sebebiyle olacak ki hadis otoritelerince sika* kabul edilmiş, hatta yalancılıkla itham edilmiştir (bk. Buhârî, VI, 352-353; İbn Hibbân, II, 69-71). Bununla birlikte Süfyan b. Uyeyne ve Süfyan es-Sevrî ondan hadis nakletmişlerdir. Kıyasın mahiyeti ve haramın tarifi konusunda kendisinden nakledilen görüşlerle, nebîz*in mubah, çalgının haram olduğu vb. konularda verdiği fetvalardan, onun fıkıhla da ilgilenildiği anlaşılmaktadır (bk. *Elr.*, I, 992).

Amr b. Ubeyd, Hasan-ı Basrî'nin vefatından sonra ekolünün liderliği konusunda Katâde b. Diâme ile yarışmış, Vâsıl'ın yanında yer aldığı için bu mücadeleyi kaybetmiş, fakat i'tizâlî fikirleri benimsedikten sonra da sadık bir talebe olarak hocasının görüşlerini rivayet etmekten geri durmamıştır. Nitekim Hasan-ı Basrî'nin tefsirle ilgili görüşlerini Amr'ın rivayeti yoluyla öğrenebilmekteyiz. Vâsıl'ın ölümünden sonra Mu'tezile'nin görüşlerini yaymaya çalışan en yaşlı temsilci olması, mezhebin kurucusu kabul edilmesine yol açmışsa da kaynaklar bu görüşleri Vâsıl'dan öğrendiği konusunda birleşmektedir. İbn Teymiyye, Amr b. Ubeyd'in bilhassa kader ve vâfid konularında Mu'tezile'ye tesir ettiğini kaydeder (*Mecmû'û fetâvâ*, XII, 311).

Bazı kaynaklar Amr b. Ubeyd'in Dehriyye'den olduğunu zikrederse de bunu doğru kabul etmek mümkün değildir. Onun gerek Dehriyye'ye nisbet edilmesi gerekse hadiste sikadan sayılmaması, muhafazakâr görüşlerden ayrılıp Mu'tezilî fikirleri benimsemesi sebebiyle hakkında tarafsız davranılmadığının bir işareti sayılmalıdır. Zira *cerh ve ta'dil** kitapları dahil olmak üzere bütün kaynaklar Amr'dan ittifakla zâhid, âbid ve müttaki diye bahsetmektedir. İbn Hacer'in de onun hakkında söylenen menfi sözlerin asılsızlığına dikkati çekmesi bu kanaati destekleyici mahiyettedir. Ömrünün sonlarında Mu'tezilî fikirlerinden döndüğü nakledilirse de (bk. Hatîb, XII, 170 vd.), görüşlerini kendisinden sonra Amriyye fırkasının devam ettirmesi bu rivayetin isabetsizliğini gösterir. Bişr b. Mu'temir de onun görüşlerini Amriyye fırkasının devam ettirdiğini söyler.

Birçok eseri olduğu nakledilen Amr'dan günümüze kadar intikal eden, sadece Hasan-ı Basrî'den rivayet ettiği birkaç tefsir sahifesinden ibarettir (bk. Sezgin, I, 597). Kaynaklarda kendisine nisbet edilen eserler ise şunlardır: *er-Red*

'ale'l-Kaderiyye, Kitâbü'l-'Adl ve't-tevhîd, Ecza'ü selâsemi'e ve sittün. Ayrıca birçok hutbe ve risâlesinin bulunduğu da kaydedilmektedir.

Dârekutnî Amr'ın görüşlerini *Ahbab-ru 'Amr b. 'Ubeyd ve kelâmuhû fi'l-Kur'ân* (Zâhiriyye Ktp., nr. 106/107) adlı eserde toplamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 23; III, 157; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 482-483; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VI, 352-353; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 273; Es'arî, *Ma'kâlât* (Ritter), s. 222; Mes'ûdi, *Mürücu'z-zeheb* (Abdülhamid), s. 313-314; İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, Halep 1396, II, 69-71; Kâdi Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-hamse*, Kahire 1384/1965, s. 137-138, 588, 714; a.m.f., *Fazlü'l-i'tizâl ve tabakâtü'l-Mu'tezile* (nşr. Fuâd Seyyid), Tunus 1393/1974, s. 242-250; Bağdâdî, *el-Farq* (Abdülhamid), s. 121; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 166-188; İsfarayîni, *et-Tebîr*, s. 42; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 48-49; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 460-462; İbn Teymiyye, *Mecmû'û fetâvâ*, XII, 311; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 104-106; İbn Kesir, *el-Bidâye*, X, 78-80; Teftâzânî, *Şerhu'l-'Akkâ'id*, s. 39; İbnü'l-Murtaza, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 35-36; a.m.f., *el-Münve ve'l-emel* (nşr. T. W. Arnold), Leipzig 1902, s. 11; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 70-75; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, II, 165; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 338; Sezgin, *GAS*, I, 597; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm*, İskenderiye 1966, I, 458-469; et-Tarâzî, *Mevsû'atü't-târîhi'l-İslâmî ve'l-hadâratü'l-İslâmiyye li-bilâdi's-Sind ve'l-Bencâb*, Cidde 1403/1983, I, 482-484; Kays Â-i Kays, *el-İrânîyyün ve'l-edebü'l-'Arabî*, Tahran 1984, I/1, s. 45-49; Sâlih el-Hamarine, "Amr b. 'Ubeyd ve 'alâkâtühü bi-Ebî Ca'fer el-Mansûr", *el-Mü'errihu'l-'Arabî*, XXII, Bağdad 1982, s. 205-214; "Amr", *IA*, I, 415; W. Montgomery Watt, "Amr b. 'Ubeyd", *EI²* (Fr.), I, 467; J. Van Ess, "Amr b. 'Obayd", *Elr.*, I, 991-992.

AVNİ İLHAN

AMR b. UTBE

(عمرو بن عتبة)

Amr b. Utbe b. Ferkad es-Sülemî
(ö. 22/643 [?])

İlk zâhidlerden.

Küfe'de doğdu. Babası, 17 (638) yılında Küfe'ye yerleşen sayılı Arap zenginlerinden olup Hz. Ömer devrinde birçok sefere katılmış, Tekrîr, Şehirzor ve Sargan gibi bazı şehirlerin fethinde kumandan olarak görev almış, Azerbaycan ve Musul valiliği yapmıştır. Varlıklı bir aile muhiti içinde doğup büyüyen Amr'ın muhadramûn* dan olduğu anlaşılmaktadır. Onun zühd yolunu seçmesi babası Utbe'nin hoşuna gitmedi. Amr, muhadramûndan olan yakın dostu Mî'zad (معز) b. Yezîd el-İclî ile birlikte Küfe yakınlarında bir mescid yaptırdı. Bu olay

tasavuf tarihinde "halvette ibadet" fikrinin ve tekke düşüncesinin ilk örneği sayılabilir. Mescidin inşasından sonra Amr ve Mî'zad'ı tenkit edenler de çıkmıştır. Nitekim Abdullah b. Mes'ûd'un kendilerini ziyaret ederek, "Helâk mescidini yıkmaya geldim" dediği rivayet edilir.

Amr, Allah'tan üç şey istediğini, bunlardan ikisine kavuştuğunu söylerdi. Elde ettikleri, dünyanın hiçbir varlığına değer vermeyen mükemmel bir zühd hayatı ile namaz kılmaya elverişli güç ve kuvvetti. Üçüncü arzusu ise şehid olmaktı. Nitekim, kendisi gibi zühd yolunu seçen arkadaşları Alkame el-Küfî, Mî'zad el-İclî ve Yezîd b. Muâviye en-Nehâî (النخعي) ile birlikte babası Utbe'nin kumandasında katıldığı bir gazâda şehid oldu.

Süfîlerin, "Halka hizmet, hakka hizmettir" şeklindeki görüşlerinin temelini Amr'ın "sohbet" ve "dostluk" anlayışında bulmak mümkündür. O, dostluk için hizmeti şart koşar, arkadaşlarının her türlü hizmetini görür, hayvanlarını otlatır, timar ederdi.

Amr, rivayetleri çok fazla olmamakla birlikte güvenilir bir hadis râvisi sayılır. Abdullah b. Mes'ûd ile Sübey'atü'l-Eslemiyye'den *kitâbet** yoluyla hadis almış, Şa'bî ve daha başka muhaddisler ondan rivayette bulunmuşlardır. Bazı kaynaklar onun az hadis rivayet etmesini ibadetle fazla meşgul olmasıyla açıklar.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 196, 206-207; Belâzürî, *Fütühu'l-büldân* (trc. Mustafa Faydal), Ankara 1987, s. 468-470, 472, 476-479; Taberî, *Târîhu* (Ebü'l-Fazl), IV, 37, 39, 79 vd., 153-155, 246-247; *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 250; Ebû Nuaym, *Hilye*, IV, 155-158; İbnü'l-Cevzi, *Şifâtü's-safve*, III, 68-72; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 75-76; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 72, 122; Münâvî, *el-Keşküb*, I, 144.

MUSTAFA BİLGİN

AMR b. ÜMEYYE

(عمرو بن أمية)

Ebû Ümeyye Amr b. Ümeyye
b. Huveylid ed-Damrî
(ö. 60/679-80'den önce)

Sahâbî,

Hz. Peygamber'in elçilerinden.

Bedir yöresinde yaşayan Benî Damre kabilesindedir. Hz. Peygamber'in amcası Hâris'in torunu Sühayle bint Ubeyde ile evlendiği için onun soyundan gelenler Kureys'in Benî Abdüşems kolu mensup-

ları içinde sayılmışlardır (bk. İbn Habîb, *el-Münemmak*, s. 249). Bedir ve Uhud gazvelerinde müşriklerin safında yer aldı. Uhud Gazvesi'nden hemen sonra müslüman oldu. Birkaç ay sonra Necid'e gönderilen kırk kişilik irşad heyeti içinde o da bulunuyordu (Safer 4/Temmuz 625). Heyet Bi'rîmaüne'de pusuya düşürüldüğü sırada binek hayvanlarını otlattığı için katliamdan kurtuldu. Ancak daha sonra esir alındı ve baskını düzenleyen Âmir b. Tufeyl tarafından annesinin köle âzadı adanmış karşılık olarak serbest bırakıldı. Amr, olayı Hz. Peygamber'e haber vermek için Medine'ye doğru yola çıktı. Âmir b. Tufeyl'in mensup olduğu Benî Âmir kabilesinden yolda karşılaştığı iki kişiyi, Bi'rîmaüne şehidlerinin intikamını almak için gece uyurlarken öldürdü. Ancak Amr bunların müslüman olup Hz. Peygamber'in himayesine girdiklerini bilmiyordu. Hz. Peygamber, himayesine aldığı iki müslümanın öldürülmesine son derecede üzülür ve onların diyetlerini ailelerine gönderdi.

"Amr b. Ümeyye seriyyesi" diye bilinen diğer bir olayda ise Hz. Peygamber'e suikast düzenlemiş olan Ebû Süfyân'ı öldürmek ve Recî baskınından sonra Mekkeliler'ce çarımha gerilen Hubeyb b. Adî'nin cesedini asıldığı yerden indirmek üzere, hicretin 4. yılında Cebbâr b. Sahr el-Ensârî (veya Seleme b. Eslem) ile birlikte Mekke'ye gönderildi. Mekkeliler onu tanıyıp peşine düşünce arkadaşıyla bir mağaraya saklandı. Ertesi gün şehre gizlice girip Hubeyb'in cesedini çarımhtan indirdi; karşısına çıkanlardan üçünü öldürdü. Mekkeliler bir casusu da esir alarak Medine'ye döndü. Hz. Peygamber yaptıklarını kendisinden öğrenince memnun oldu ve ona dua etti.

Amr b. Ümeyye, eskiden beri elçilik hizmetleriyle tanındığı için, hicretin 5. yılında Hendek Savaşı'ndan sonra Mekke'de çıkan kıtlıkta fakirlere dağıtılmak üzere Ebû Süfyân'a beş yüz dinar götürme görevini Hz. Peygamber ona verdi. Hicretin 7. yılı başında da iki mektubunu ve bazı hediyeleri Habeşistan kralına götürmekle onu görevlendirdi. Hz. Peygamber bu mektuplardan birinde Necâşî'yi İslâmiyet'e davet ediyor, diğerinde ise Ebû Süfyân'ın kızı Habeş muhacirlerinden Ümmü Habîbe ile nikâhının kıyılmasını istiyordu. Müslümanlığı kabul eden Habeşistan kralı, parlak bir törenle Ümmü Habîbe'yi Hz. Peygamber'e nikâhladı. Yine Peygamber'in isteği üzerine Habeşistan'daki müslümanları iki

yelkenli gemi ile Amr'ın refakatinde Medine'ye gönderdi.

Amr Huneyn Gazvesi'ne, Tâif Muhasarası'na ve Tebük Seferi'ne katıldı. Hicretin 9. yılında Hâlid b. Velîd kumandasında Dûmetülcendel Emiri Ükeydir'e karşı gönderilen seriyede yer aldı. Ükeydir'in esir alındığı haberini ve elde edilen ganimetleri Hz. Peygamber'e o ulaştırdı. Aynı yılın sonunda, Hz. Peygamber'in Müseylime'yi İslâm'a davet eden mektubunu Benî Hanîfe kabilesine götürdü ve onun cevabını getirdi.

Muâviye devrinde ömrünün son yıllarını geçirdiği Medine'nin Harrâtîn mahallesindeki evinde vefat etti. Câhiliye devrinden beri cesareti, atılganlığı ve zekâsı ile tanınırdı. Hz. Peygamber'den rivayet ettiği yirmi hadis *Kütüb-i Sitte*'de yer almaktadır. Oğulları Ca'fer, Abdullah, Fazl ve diğer bazı kişiler kendisinden hadis rivayet etmiş, talebesi Şa'bî de ondan öğrendiği çeşitli bilgileri ve siyere dair haberleri nakletmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkidi, *el-Megâzî*, II, 742-743; III, 925-926, 1026, 1058-1059; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 224; II, 563; III, 185-186, 190, 277; IV, 359, 362, 607, 633-635; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 207-208, 258-259, 273; II, 93-94; III, 556; IV, 248-249; Halife b. Hayyât, *Târîh* (Zekkâr), s. 43, 74; İbn Habîb, *el-Muḥabber* (nşr. Ilse Lichtenstadter), Haydarâbâd 1361/1942 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Âfâkî'l-cedîde), s. 118, 119; a.mlf., *el-Münemmak* (nşr. Hurşid Ahmed), Beyrut 1405/1985, s. 249; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, IV, 307-308; Belâzürî, *Ensâbü'l-esrâf*, I, 379-380, 438-439, 531; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1198, 1437-1441, 1443-1444, 1448, 1569; Serahsî, *Şerḥu's-Siyerî'l-kebir*, I (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Kahire 1971-72, s. 52, 97; a.mlf., *el-Mebsût*, X, 92; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eşer*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rîfe), II, 112-113; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 179-181; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (İstanbul 1980), I, 318, 331, 332, 468, 476-483, 626; II, 947, 1080-1081.

MUSTAFA FAYDA

AMR b. ZÜBEYR b. AVVÂM

(عمرو بن الزبير بن العوام)

Amr b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Esedî el-Kureşî (ö. 60/680)

Abdullah b. Zübeyr'in baba bir kardeşi ve Yezid b. Muâviye'nin ona karşı gönderdiği ordunun kumandanı.

Annesi, Ümmü Hâlid künyesiyle tanınan ve en son vefat eden sahâbilerden biri olan Erme bint Hâlid'dir. Kaynaklarda Amr'ın çocukluk ve gençlik dönemi-

ne dair bilgi yoktur. Son derece katı ve herkesin çekindiği bir kimse olduğu rivayet edilir. Kardeşi Abdullah'tan görüldüğü iyiliklere rağmen ona düşmanca davranırdı. Halife Yezid'in Medine valisi Amr b. Saîd, iki kardeş arasındaki bu anlaşmazlıktan faydalanmayı düşünerek Amr b. Zübeyr'i Medine'ye şurta* tayin etti. Bu görevi sırasında Amr, kardeşi Abdullah'ın birçok taraftarını kırbaçlattı ve onlara çeşitli işkenceler yaptı. Daha sonra, Mekke haremine sığınarak halkın kendisine biat etmesini temine çalışan Abdullah'ın üzerine gönderilecek orduya kendi isteğiyle kumandan tayin edildi. Bu görevin ona doğrudan Yezid tarafından verildiği de rivayet edilmektedir. Ancak Amr'ın ordusu yenildi, kendisi de esir düştü. Bu defa Abdullah b. Zübeyr, kısas uygulayarak Amr'ın Medine'de kırbaçlattığı her bir şahsa karşılık Mekke'de onu kırbaçlattı. Amr bir müddet sonra atıldığı hapisanede öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 185-186; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 330, 343-347; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 11, 18-19; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 472-473; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 148-149; Fâsî, *el-İkdu's-şemîn* (nşr. Fuâd Seyyid), Beyrut 1405-1406/1985-86, VI, 378-385.

AHMET ÖNKAL

AMRE

(bk. KUSAYRU AMRE).

AMRE bint ABDURRAHMAN

(عمرة بنت عبدالرحمن)

Amre bint Abdurrahmân b. Sa'd b. Zürrâe el-Ensâriyye en-Neccâriyye (ö. 106/724)

Hadis ve fıkıh sahalarında otorite olan kadın tâbiî.

Hicretin 5. yılında Medine'ye gelen Hz. Âişe'nin yanında yetişen ve onun hadislerini çok iyi bilen Amre, Ümmü Seleme, Hamne bint Cahş, Râfi' b. Hadîc gibi sahâbilerden de hadis rivayet etti. Bütün cerh ve ta'dîl* âlimlerince sika* ve hüccet* kabul edilen Amre, hadislerin toplanması maksadıyla Halife Ömer b. Abdülâzîz tarafından çıkarılan fermanda rivayetlerinin yazılması özelliği istenen tâbiîdir. Urve b. Zübeyr, kız kardeşinin oğlu Ebû Bekir b. Hazm, Abdullah b. Ebû Bekir, Zührî, Amr b. Dînâr, kendi oğlu Ebû'r-Ricâl Muhammad b. Abdurrahman ve torunları Amre'den hadis rivayet edenlerin başında gelirler.